

The predictive role of media literacy and critical thinking on the rate of cyber victimization in students of Payam Noor University of Isfahan Review

Safora Mohammadsalehi Darani*

Elham Hory Najafabadi**

Abstract

purpose: The topic of this article is the predictive role of media literacy and critical thinking on the incidence of cyber victimization. The purpose of this research is to investigate the effect of media literacy and critical thinking on the incidence of victimization in undergraduate students of Payam Noor University, Isfahan. This research is applied in terms of purpose and correlational in terms of descriptive nature. **Research method:** The statistical population of the research includes all undergraduate students of Payam Noor University of Isfahan who were studying in the academic year of 1400-1401. 400 of them were selected as a sample, the sampling was done in an accessible form and through the publication of the link to answer the questionnaires in the virtual space. Data were collected using two standard media literacy questionnaires (Philosophical 2013) and Ritex critical thinking (2005) as well as the standard bullying-victim questionnaire (Lopez 1997) and their content validity was also confirmed. **Findings:** The findings showed that there is a positive and significant relationship between understanding the content of media messages and cyber victimization. Also, there is a positive relationship between the awareness of the hidden goals of media messages and cyber victimization, and between a critical view of media messages and

* Instructor of Law Department of Payam Noor University, Tehran, Iran (Corresponding Author),
m.salehi@pnu.ac.ir

** Instructor, Department of Computer Engineering and Information Technology, Payam Noor University,
Tehran, Iran, e.horri@pnu.ac.ir

Date received: 23/10/2023, Date of acceptance: 21/01/2024

cyber victimization, as well as between the analysis of media messages and cyber victimization. There is meaningful.

Results: In the present study, although the overall level of media and information literacy of the students was average and relatively favorable; But the students need more efforts and training courses in this regard, which can be done according to the results of this research in order to prevent and reduce the incidence of victimization in the cyberspace and to raise the level of critical thinking of students, than holding media literacy training workshops.

Keywords: media literacy, critical thinking, cyber victimization, students of Payam Noor University, Isfahan province.

نقش پیش‌بینی‌کننده سواد رسانه‌ای و تفکر انتقادی بر میزان بزه‌دیدگی سایبری در دانشجویان دانشگاه پیام نور اصفهان

صفورا محمد صالحی دارانی*

الهام حری نجف‌آبادی**

چکیده

زمینه و هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش پیش‌بینی‌کننده سواد رسانه‌ای و تفکر انتقادی بر میزان بزه‌دیدگی سایبری دانشجویان دانشگاه پیام نور اصفهان انجام پذیرفت. روش پژوهش: روش پژوهش حاضر توصیفی و از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه آماری را کلیه دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه پیام نور اصفهان که در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ به تحصیل مشغول بوده‌اند، تشکیل داده است. تعداد ۴۰۰ نفر دانشجو از این جامعه به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب گردیده و از طریق دریافت لینک پاسخگویی از طریق فضای مجازی در معرض سه پرسشنامه استاندارد سواد رسانه‌ای (فلسفی ۱۳۹۳) و تفکر انتقادی ریتکس (۲۰۰۵) و پرسشنامه استاندارد قلدری-قربانی (لوپز ۱۹۹۷) قرار گرفتند. اعتبار و روایی این پرسشنامه‌ها تایید گردیده است.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد بین سواد رسانه‌ای و میزان بزه‌دیده‌گی و بین تفکر انتقادی و میزان بزه‌دیدگی رابطه‌ی معنا دار وجود دارد. همچنین؛ سطح سواد رسانه‌ای دانشجویان متوسط ارزیابی گردید؛ بدین معنا که دانشجویانی که سواد رسانه‌ای بالاتری داشتند، میزان بزه‌دیدگی کمتری را تجربه نمودند و دانشجویانی که تفکر انتقادی بالاتری داشتند نیز میزان بزه‌دیدگی کمتری را تجربه نمودند.

* مربی، گروه حقوق، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، m.salehi@pnu.ac.ir

** مربی، گروه مهندسی کامپیوتر و فناوری اطلاعات، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران، e.horri@pnu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۱، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۰۱

نتایج: دانشجویانی که سواد رسانه ای داشته اند، نسبت به دانشجویانی که این مهارت ها را نداشته اند، در مهارت های استفاده از رسانه ها، تجزیه و تحلیل پیام های رسانه ای، توانایی و تولید پیام های رسانه ای و تفکر انتقادی در استفاده از رسانه ها، در سطح بالاتری از مهارت سواد رسانه ای قرار داشتند.

کلیدواژه‌ها: سواد رسانه ای، تفکر انتقادی، بزه دیدگی سایبری، دانشجویان، دانشگاه پیام نور.

۱. مقدمه و بیان مسئله

فضای سایبر محیطی مجازی و غیر ملموس است که در فضای شبکه های بین المللی وجود دارد. در این محیط، تمام اطلاعات مربوط به روابط افراد، ملت ها، فرهنگ ها، کشورها به صورت ملموس و فیزیکی در یک فضای مجازی و شکل دیجیتالی وجود داشته و قابل استفاده و در دسترس استفاده کنندگان و کاربران می باشد و گزارش ها نیز نشان می دهد که هر ساله ۳۰۰ میلیون نفر به کاربران فضای مجازی اجتماعی اضافه می شود. بنابراین؛ پیشرفت در فناوری رایانه و ارتباطات راه های جابجایی اطلاعات را تغییر داده است. روش های جدید به گونه ای هستند که هم می توانند در راستای ارتقای آموزش و حمایت از حقوق بشر به کار گرفته شوند و هم می توانند کاربردی در جهت نقض حقوق بشر داشته باشند.

لذا، زندگی در جامعه ای اطلاعات محور که جوان و نوجوان با مجموعه گسترده ای از اطلاعات مواجه هستند، نیازمند کسب مهارت هایی است که بتواند به سهولت و با سرعت این اطلاعات را ارزیابی کند؛ زیرا یکی از ابعاد آسیب زای جامعه ی دانش محور سهولت تولید اطلاعات آلوده است که شامل اطلاعات نامربوط، ناخواسته و کم ارزش است که این مهم می تواند در پی افزایش میزان دسترسی به این شبکه ها، به بزه دیدگی سایبری منتج شود که با استفاده روزافزون از اینترنت و تلفن همراه به عنوان ابزار تعامل اجتماعی، رو به فزونی نهاده است. به همین دلیل ضرورت دارد تا جوانان به مهارت سواد رسانه ای و تفکر انتقادی همچون مهارت های دیگر زندگی مجهز شوند تا بتوانند در برابر رسانه های متکثر موجود، در کنار بهره مندی آگاهانه و فعالانه از پیام های رسانه ای، زندگی خود را در برابر چالش ها و پیامدهای مخرب آن محافظت نمایند. (Akbarinejad F, Soleymani MR, Shahrzadi L, 2017)

سواد رسانه ای به، توانایی دسترسی، تحلیل، ارزیابی و برقراری ارتباط با پیام های رسانه ای در اشکال مختلف و توانایی معنی سازی اطلاق می شود (Bowden, 2008) و قابلیت است که به فرد امکان می دهد تا با رسانه ها و ارائه دهندگان اطلاعات به طور مؤثر تعامل داشته باشد و

برای یادگیری مستمر و مادام‌العمر از آن رسانه‌ها بهره‌گیرد و در مواقع لازم پیام‌ها و کارکردهای آنها را نقد کند. بدین لحاظ، سواد رسانه‌ای شامل چهار مؤلفه‌ی ۱- دسترسی، ۲. استفاده، ۳- فهم انتقادی و ۴- تولید پیام‌های رسانه‌ای است. (Erica Scharrer and Yuxi Zhou, 2022) مؤلفه دسترسی بر یک فرایند اجتماعی و پویا استوار است و به فرصت‌های استفاده از رسانه‌ها مربوط می‌شود و باید به گونه‌ای درست بین دسترسی‌های فیزیکی به رسانه‌ها و محتوایی آنها و نیز توانایی نظری و عملی استفاده از رسانه‌ها تمایز قائل شد. مؤلفه‌ی استفاده از رسانه واسطه‌ای برای برقراری ارتباط بین افراد و رسانه‌هاست، این مؤلفه به بُعد فنی سواد رسانه‌ای اشاره دارد (Milenkova, Valentina; 2018) و مهارتی است که به توانایی مخاطبان در استفاده از رسانه‌ها تأکید می‌کند. فهم انتقادی که به فهم و ارزیابی انتقادی از رسانه‌ها و محتوای رسانه‌ای اشاره دارد. (Kelly Y.L., 2019) این قابلیت واسطه‌ی بین افراد و محتواست و به بُعد شناختی سواد رسانه‌ای توجه دارد و خرده‌مهارت‌های رمزگشایی، تحلیل و ارزیابی را در برمی‌گیرد.

همچنین؛ سواد رسانه‌ای در تعریف یونسکو، توانایی‌ها و شایستگی‌هایی است که به شهروندان اجازه می‌دهد که به شیوه مؤثری با رسانه تعامل داشته باشند و تفکر انتقادی و مهارت‌های یادگیری را برای جامعه پذیرایی فراگیرند تا بتوانند شهروندان فعالی باشند. بنابراین؛ سواد رسانه‌ای نوعی درک مبتنی بر مهارت است که می‌تواند برای تفکیک انواع مختلف رسانه و همچنین تولید رسانه استفاده شود که مؤلفه‌های آن شامل توانایی صحبت کردن، گوش دادن، خواندن و نوشتن، دسترسی به فن‌آوری‌های جدید و تولید پیام‌های خاص خود با دیدگاه انتقادی می‌باشد.

سطح سواد رسانه‌ای در یک جامعه مهم‌ترین عاملی است که افراد را در مواجهه با رسانه‌ها در حالت انتخاب یا انفعال قرار می‌دهد. (Cheung, C. 2017) سواد رسانه‌ای موجب می‌شود که مخاطبان با توانایی درک پیام‌های رسانه‌ای به تعبیر و تفسیر آنها پرداخته و از وضعیت مصرف‌کنندگی منفعل به مصرف‌کنندگی انتقادی رسانه‌ها تبدیل شوند، زیرا تفکر انتقادی اولین خط دفاعی کاربران در مواجهه با اطلاعات آلوده و گاه نادرست رسانه‌های اجتماعی است در واقع، یکی از مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای، فهم انتقادی است که به ارزیابی انتقادی از رسانه‌ها و محتوای رسانه‌ای می‌پردازد. تفکر، اساس سواد رسانه‌ای است (W Liang, D Fung, 2021) که به توضیح ملاحظات بدیهی، مفهومی، معیاری و زمینه‌ای قضاوت می‌پردازد تا مخاطب رسانه بتواند اطلاعات انتخابی و دستکاری شده را از اصلی تشخیص دهد.

(Ghanizadeh, A.2017) این بدین دلیل است که انتقال و دگرگونی پلتفرم‌های رسانه‌ای، الگوریتم‌ها و اتوماسیون را قادر می‌سازد تا، فرآیندهای رسانه‌ای مانند تولید محتوا، مدیریت، تحویل، توصیه و فیلتر کردن اطلاعات را در اختیار بگیرند. (Teemu; Tedre, Matti; Mäkitalo, Kati;2019)

بنابراین؛ آموزش مجازی کلید گذر نیروی انسانی به جامعه اطلاعاتی است و گذر به جامعه اطلاعاتی با نرخ سواد رسانه‌ای، به مفهوم توانایی خواندن و نوشتن و میزان بهره‌گیری از سامانه‌های اطلاعاتی و ارتباطی، رابطه مستقیم دارد. و یکی از راه‌های دستیابی و پرورش مهارت‌های تفکر انتقادی در یادگیرندگان، افزایش سطوح سواد رسانه‌ای است.

با توجه به اهمیت مهارت‌های تحلیلی و مهارت‌های تولید رسانه‌ای، آموزش سواد رسانه‌ای باید به شکل واضحی صورت بگیرد (Ranieri, M., Bruni, I., & Kupiainen, R. 2018) تا به هدف نهایی خود که دستیابی به تفکر انتقادی است، برسد. به گونه‌ای که کاربر قادر به کشف پیام‌های پیچیده‌ی موجود در محتوای تلویزیون، رادیو، روزنامه‌ها، مجلات، کتاب‌ها، بیلبوردهای تبلیغاتی، اینترنت و سایر رسانه‌های مستقل خواهد شد. فلذا، با تقویت مهارت تفکر انتقادی می‌توانیم رسانه‌های خود را ایجاد و در شکل‌گیری فرهنگ رسانه‌ای مشارکت فعال داشته باشیم، و این امر سبب می‌شود، از حالت مصرفی خارج شده، از رسانه‌ها به صورت هوشمندانه‌ای بهره ببریم. (Bulger, M. & Davison, P,2018) بنابراین، تفکر انتقادی به ایجاد فرایندهای منطقی و روشن‌فکرانه که به اطلاعات و شواهد تجربی مربوط هستند، کمک می‌کند. از آنچه که بیان شد برمی‌آید، جایگاه سواد رسانه‌ای در محافل آموزشی و دانشگاهی به طور ویژه تری است، زیرا با توجه به این مبحث در نظام آموزشی، آگاهی و مهارت چگونگی استفاده از اطلاعات در بین دانشجویان افزایش پیدا کرده و می‌تواند خودمختاری بیشتری در برابر هجوم رسانه‌ها داشته باشند. بنابراین سواد رسانه‌ای به عنوان یکی از مهم‌ترین پدیده‌های ظهور عصر اطلاعات است که به دانشجو کمک می‌کند تا با آن سطح دانش و تلاش خود را بالابرد و از آن صرفاً برای سرگرمی و تفریح استفاده نکند، بلکه با دانش و بینش عمل کند.

یکی از مهمترین ابعاد منفی فضای مجازی در عصر گسترش فناوری، خطر قربانی شدن در فضای مجازی است. پژوهش‌های انجام شده در برخی کشورهای اروپایی نیز حاکی از آن است که قربانی قلدری شدن در فضای مجازی از مشکلات در میان نوجوانان ۹ تا ۱۷ ساله است. در تعریف قلدری مجازی آمده است؛ با استفاده از تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی به منظور صدمه زدن و آزار رساندن فرد یا گروه اقدام شود. پیامدهای ناشی از زورگویی در

نقش پیش‌بینی‌کننده ... (صفورا محمد صالحی دارانی و الهام حری نجف‌آبادی) ۲۶۳

شبکه‌های اجتماعی برای قربانی آنقدر جدی است که، به عنوان مشکل جهانی بهداشت عمومی در نظر گرفته می‌شود. (LaPrade, 2022) تجربه منفی قربانی شدن در این فضا آزادی عمل کاربر را در استفاده و جستجو در منابع با ارزش آنلاین تضعیف کرده و این امر هم می‌تواند، منجر به پیامدهای شدید عملکردی و روانی-اجتماعی شود.

بررسی‌ها حتی نشان می‌دهد که پیامدهای قلدری مجازی به مراتب بیشتر و منفی‌تر از قلدری سنتی است و این پدیده سلامت روان شناختی، عملکرد اجتماعی و سازگاری اجتماعی بزه‌دیدگان را به خطر می‌اندازد. بالاخص میزان بزه‌دیده‌گی سایبری در قشر دانشگاهی، جز افت تحصیلی، عزت نفس پایین، استفاده از مواد مخدر و افسردگی، بنیان‌های خانواده را نیز متزلزل خواهد کرد. (Cheung, 2018) از دیگر پیامدهای منفی قربانی شدن در فضای مجازی می‌توان به، مشارکت اندک در فعالیت‌های اجتماعی و برنامه‌های آموزشی، مشکلات رفتاری؛ افکار خودکشی (Serafini, G., Muzio, C., Piccinini, G., Flouri, E., Ferrigno, G., Pompili, M., & Amore, M. 2015) ناراحتی شدید عاطفی (Girardi, P., & Amore, M. 2015) و نشانگان افسردگی (Yubero, S., Navarro, R., Elche, M., Larraga, E., & Ovejero, A. 2017) و افزایش احساس تنهایی قربانی به دلیل عدم آگاهی خانواده از قربانی شدن فرد اشاره کرد.

قربانی شدن در انواع شبکه‌های مجازی را می‌توان به قربانی شدن مستقیم و غیر مستقیم طبقه‌بندی کرد؛ (سارا ابراهیمی و عیسی احمدی، ۲۰۱۸) منظور از قربانی شدن مستقیم، حمله کلامی به طور مستقیم به قربانی است مانند (کسی به من توهین کرد یا در شبکه‌های اجتماعی مسخره ام کرد، شخصی من را از گروه حذف کرد تا هیچ دوستی نداشته باشم. ارسال پیام‌های توهین آمیز). و قربانی شدن غیر مستقیم شامل رفتارهایی است که به طور غیر مستقیم از طریق دستکاری عکس‌ها و فیلم‌ها و یا شایعه‌درباره قربانی صورت می‌گیرد. (Buelga, S., Martinez, Ferrer, B., Cava, M. J., & Ortega-Barn, J. 2019).

از سوئی دیگر، هر دو نوع قربانی شدن ممکن است، ناشی از یادگیری به ویژه از والدین و یا ویژگی‌های فردی قربانی مانند؛ سطح پایین خودکنترلی، پاسخ به استرس و تلاش برای بازیابی کنترل در زندگی شخصی و عدم تعادل قدرت بین قربانی و زورگو باشد، (Alonso, C., & Romero, E. 2017) به طوری که، بسیاری از جوانان و نوجوانان از نحوه‌ی واکنش والدین برای بیان سوءاستفاده‌های جنسی و رفتارهای مخاطره‌آمیز در فضای مجازی می‌ترسند و به این ترتیب، از صحبت درباره‌ی مواجهه با زورگویی‌های فضای مجازی امتناع می‌ورزند و به

لحاظ روانی در تحمل آسیبی که با آن مواجه شدند، تنها می مانند که این موضوع بر تشدید میزان قربانی شدن و آسیب های روانی ناشی از آن تأثیر گذار است. (Larraaga, E., Yubero, S., Ovejero, A., & Navarro, R. 2016)

بدین لحاظ، ضروری است که خانواده به گونه ای با جوان و نوجوان ارتباط برقرار کند که این باور در آنان رشد کند که در شرایط دشوار نیز خانواده از آنان حمایت خواهد کرد. (Moreno-Ruiz, D., Martinez-Ferrer, B., & Garca-Bacete, F. 2019) پیشرفت های مداوم فناوری باعث بروز شیوه های جدید و تغییر شکل زورگویی ها و ازدیاد قربانی ها (بزه دیدگی) در شبکه های مجازی شده است. (Cohen-Almagor, R. 2018) بر این اساس، اقدام برای پیشگیری در رفع این مشکلات و پیامدهای منفی آنها در جامعه ضروری است که افراد جامعه سواد رسانه ای را بیاموزند تا مورد بزه دیدگی قرار نگیرند (Antoniadou, N., Kokkinos, C. M., & Markos, A. 2016).

همچنین پیش بینی می شود با طراحی علمی نظام حقوق فضای مجازی بتوان وضعیت بهتری را در فضای مجازی شاهد بود و با بزه کاری و بزه دیدگی کمتری در این فضا رو به رو شد. اقدامات دولت در برابر جرایم مجازی را می توان از جنبه های مختلف مورد بررسی قرار داد. راهبرد مستقیم دولت، در برخورد با بزهکاران مجازی، از طریق جرم انگاری دقیق کجروی های زیان بار فضای مجازی و به کیفر رسانیدن متخلفین است. اقدامات غیرمستقیم دولت، کمک به بخش غیردولتی از طریق وضع، اجرا و نظارت بر مقررات ایمنی را دربرمی گیرد. در این مفهوم، دولت شامل تمامی قوای حاکم می باشد. نیروی نظامی، ارتباطی و اطلاعاتی از طریق تقویت و نوسازی زیرساخت های ارتباطی و مخابراتی، احتمال ارتکاب جرایم مجازی در سطح کلان را به حداقل ممکن می رسانند. بدین لحاظ، موفقیت هر نوع راهبردی که برای پیشگیری و پیگرد بزهکاری مجازی اتخاذ و اجرا می شود، مستلزم تعامل مؤثر و مستمر بخش دولتی و غیر دولتی است. در واقع به جای اینکه هر کس حصار بی به دور سامانه رایانه ای خود بکشد، تعامل دولت و مردم باعث می شود که یک محدوده ایمن ملی شکل گیرد که در آن همه افراد بتوانند از مزایای ارتباطات الکترونیکی به درستی استفاده کنند.

به همین دلیل پژوهش حاضر در صدد پاسخگویی به دو پرسش اصلی است: ۱- آیا بین سطح سواد رسانه ای و میزان بزه دیدگی رابطه وجود دارد؟ ۲- آیا بین سطح تفکر انتقادی و میزان بزه دیدگی رابطه وجود دارد؟

پژوهش‌های داخلی و خارجی متعددی، به بررسی سواد رسانه‌ای و تفکر انتقادی در فضای مجازی پرداخته‌اند همچنین، پژوهش‌های معدودی به طور مستقل به بررسی قربانی شدن کاربران در فضای مجازی پرداخته‌اند. اما در خصوص بررسی تأثیر مستقیم ارتباط دو مؤلفه‌ی سواد رسانه‌ای و تفکر انتقادی بر میزان بزه‌دیدگی در فضای سایبر در خصوص بزه‌دیدگی دانشجویان دانشگاه پیام نور استان اصفهان تاکنون پژوهشی صورت نگرفته است. در ذیل به مهمترین پژوهش‌های مرتبط با موضوع مذکور می‌پردازیم.

بسیاری از مطالعات اخیر به شناسایی و تجزیه و تحلیل موقعیت‌های مربوط به قلدری و قربانی‌سایبری پرداخته‌اند. پیکولی و دیگران (۲۰۲۰) و برتون و همکاران (۲۰۱۳) و کاساس و همکاران (۲۰۱۳) و دل‌ری و همکاران (۲۰۱۲) و لاو و همکاران (۲۰۱۲) و منسینی و همکاران (۲۰۱۳) (Monks et al. (2012) Slonje and Smith (2012) Perren و Sticca (2008). وجه مشترک این پژوهش‌ها موقعیت قربانی در فضای سایبر است که مورد آزار گروهی قرار گرفته و پیامدهای ناشی از آسیب‌های روانی و اجتماعی بر وی مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

ویسنه گوئرولا و دیگران (۲۰۲۲) در مقاله‌ای با عنوان سواد رسانه‌ای یا اطلاعاتی به عنوان متغیرهایی برای مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری عمومی بر آموزش سواد رسانه‌ای به عنوان امری که به پایداری جامعه کمک می‌کند تأکید کردند.

لی هونگ وی و دیگران (۲۰۲۳) در مقاله‌ای با عنوان آیا مهارت‌های سواد رسانه‌ای اجتماعی به مبارزه با انتشار اخبار جعلی کمک می‌کند؟ به این نتیجه رسیدند که مهارت‌های سواد رسانه‌های اجتماعی به طور قابل توجهی رابطه بین اشتراک‌گذاری اطلاعات، جستجوی وضعیت، دریافت اخبار، اعتماد به رسانه‌های اجتماعی و اشتراک‌گذاری اخبار جعلی را به طور قابل توجهی تعدیل می‌کند.

اریکا شارر و یوشی ژو (۲۰۲۲) در مقاله‌ای با عنوان، سواد رسانه‌ای و ارتباطات، به این نتیجه رسیدند که آموزش سواد رسانه‌ای که گاهی به عنوان جایگزینی برای رویکرد حمایت‌گرایانه‌تر قرار می‌گیرد، می‌تواند به عنوان بستری برای تشویق ابراز خلاقیت جوانان و تأکید بر عاملیت آنها (و دیگران) به جای آسیب‌پذیری در نظر گرفته شود.

بونلگا و همکاران (۲۰۱۹) در مقاله‌ای با عنوان بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی مقیاس قربانی شدن در فضای مجازی انجام شد که، برای ارزیابی فراوانی دفعاتی که نوجوانان از طریق اینترنت و تلفن هوشمند هدف آزار و اذیت، تعرض به حریم خصوصی، سرقت هویت و محرومیت اجتماعی قرار می‌گیرند، استفاده کرده است.

لوبک و پیترمن (۲۰۱۸) در مقاله ای با عنوان بررسی ساختار چندوجهی مقیاس قربانی شدن در فضای مجازی (بدنام کردن، خیانت، محرومیت اجتماعی، مزاحمت سایبری و ضبط و فیلم از قربانی) و رابطه آن با عزت نفس و روابط اجتماعی دانش آموزان انجام شد که، نتایج تحلیل عاملی تاییدی از ساختار پنج عاملی مقیاس حمایت کرد.

پرپرا و مورا (۲۰۱۸) در مقاله ای با عنوان ارزیابی مهارت های سواد رسانه ای مطالعه موردی روی جوانان پرتغالی دریافتند که، رسانه ها تمام جوانب زندگی جوانان پرتغالی را تحت تأثیر قرار داده اند. همچنین، جوانانی که از انواع رسانه ها استفاده می کنند، از مهارت تجزیه و تحلیل یا تفکر انتقادی در سطح پایینی قرار دارند و در این مهارت، سطح دانش پایه ای آنان در بیشتر موارد در پایین ترن سطح مقیاس قرار دارد.

بولگر و دویسون (۲۰۱۸) در مقاله ای با عنوان وعده، چالش ها و آینده سواد رسانه ای به این نتیجه دست یافتند که، آموزش سواد رسانه ای در مقابل کاهش آسیب های استفاده از انواع رسانه ها مثبت بوده چرا که رابطه سواد رسانه ای و فکر انتقادی مثبت اعلام شده است.

فرشته پورمحسنی و فاطمه قربانی آذر (۱۴۰۱) در مقاله ای با عنوان بررسی اثربخشی سواد فضای مجازی بر میزان قربانی شدن ناشی از قلدری در فضای مجازی، تفکر انتقادی در دانش آموزان به این نتیجه رسیدند که؛ آموزش سواد فضای مجازی می تواند رفتار تکانشگرانه کاربران را کاهش دهد و مهارت حل مسأله و توانایی تحمل ناکامی ها را بهبود بخشد و بدین ترتیب مهارت خودکنترلی نوجوان افزایش می یابد.

محمدعلی طالبی و منیره امیدوار (۱۴۰۰) در مقاله ای با عنوان بررسی رابطه سطح سواد رسانه با تفکر انتقادی و مهارت های اجتماعی در دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه پیام نور بیرجند صورت گرفت که نتایج تحقیق نشان داد، سواد رسانه ای با تفکر انتقادی و مهارت های اجتماعی رابطه معنادار داشته است.

عبدالله خاکسار ازغندی (۱۳۹۹) در مقاله ای با عنوان، بررسی رابطه بین سواد رسانه ای و قربانی سایبری، به این نتیجه رسید که استفاده از رسانه ها بدون داشتن سواد رسانه ای، می تواند اثرات نامطلوبی نظیر قربانی سایبری نظیر؛ و اعتیاد به اینترنت و... همراه داشته باشد.

بوربور، فقیهی و یزدان پناه (۱۳۹۷) در مقاله ای با عنوان، رابطه ی سواد رسانه ای با میزان رشد مهارت های اجتماعی و تفکر انتقادی در جوانان به این نتیجه رسیدند که سواد رسانه ای دیجیتال بر تمامی ابعاد مهارت های اجتماعی و تفکر انتقادی جامعه مورد مطالعه تأثیر مثبت و معنی داری داشته است.

۲. روش و ابزار پژوهش

مطالعه به روش همبستگی است و از نظر هدف، از نوع تحلیل رگرسیون به شمار می‌رود. این پژوهش به بررسی نقش پیش‌بینی‌کننده سواد رسانه‌ای و تفکر انتقادی بر میزان وقوع بزه‌دیدگی سایبری می‌پردازد. جامعه آماری مورد مطالعه، شامل ۴۰۰ نفر از دانشجویان دختر و پسر کارشناسی دانشگاه پیام نور اصفهان است که در سال ۱۴۰۰-۱۴۰۱ این دانشگاه و در رشته‌های مختلف علوم انسانی، علوم پایه و مهندسی مشغول تحصیل بوده‌اند. بدین منظور بعد از وارد کردن اطلاعات جمع‌آوری‌شده در محیط نرم‌افزار، مدل‌سازی رگرسیون لجستیک انجام شد. مدل برازش به داده‌های مربوط به پژوهش در دو بلوک صفر و یک به صورت خروجی گزارش شده است. در بلوک صفر بدون وارد شدن متغیرهای مستقل به فرآیند مدل‌سازی این فرآیند تنها با مقدار ثابت انجام شده است. در ادامه به ارزیابی مدل، آماره‌های نیکوئی برازش، آزمون‌های آماری مربوط به تأثیر هر متغیر مستقل و ارزیابی اعتبار احتمالات پیش‌بینی‌شده پرداخته شده است. هرچه مقادیر برای شاخص مقدار ویژه به صفر نزدیک‌تر باشد، همبستگی زیادی بین متغیرهای مستقل وجود دارد و تغییرات کوچک در مقادیر داده‌ها، به تغییرات بزرگ در برآورد ضرایب رگرسیونی منجر شود. شاخص وضعیت، جذر نسبت‌های بزرگ‌ترین مقدار ویژه موفق است. هرچه این مقدار کم‌تر باشد نشان از نبود هم‌خطی بین متغیرهای مستقل است. اما زمانی که مقدار آن بیش‌تر از ۱۵ باشد، نشان‌دهنده‌ی احتمال وجود هم‌خطی بین متغیرهای مستقل است. همچنین، شاخص‌های هم‌خطی نشان می‌دهد که بین متغیرهای پیش‌بینی‌شده وجود نداشته و نتایج حاصل از مدل رگرسیون قابل اتکا است. در این پژوهش، برای تحلیل دقیق‌تر داده‌ها هم‌زمان از نرم‌افزار spss نیز استفاده شد. ابزارهایی که جهت جمع‌آوری اطلاعات از گروه نمونه در نظر گرفته شد، عبارتند از: سه پرسشنامه که روایی و پایایی آن‌ها تأیید شده است.

به منظور جمع‌آوری اطلاعات پژوهش از پرسش‌نامه‌های استاندارد سواد رسانه‌ای فلسفی (۱۳۹۳)، پرسش‌نامه تفکر انتقادی ریتکس (۲۰۰۳) و پرسشنامه قلدری سایبری لویز (۱۹۹۷) استفاده شد.

۱. پرسشنامه استاندارد سواد رسانه‌ای فلسفی (۱۳۹۳)، این پرسشنامه توسط فلسفی در سال ۱۳۹۳ طراحی و اعتباریابی شده است، این پرسشنامه شامل ۲۰ گویه بسته پاسخ براساس طیف پنج‌درج‌ای لیکرت است. حد پایین نمره پرسشنامه ۲۰، حد متوسط ۶۰ و حد بالای آن ۱۰۰ است. روایی این پرسشنامه به اعتبار قابل قبول در این پژوهش، طی

جلسات متعدد با کمک استاد راهنما به انتخاب معتبرترین شاخص های گردآوری شده از بین شاخص های حاضر در پرسش نامه های موجود و آزمون شده قبلی، تأیید شده است. علاوه بر آن، تمامی گویه های استخراج شده در اختیار چند تن از اساتید و کارشناسان مرتبط با موضوع مورد مطالعه قرار گرفت. اشتراک نظر آنها بر گویه ها، مبنی بر معتبر بودن سنجه مورد نظر بود. پایایی این پرسشنامه در پژوهش فلسفی (۱۳۹۳)، به این منظور، محقق ابزار طراحی شده را با یک گروه ۳۰ نفره به اجرا درآورده و سپس با نرم افزار آماری اس پی اس اس، ضریب آلفای کرون باخ به دست آمد. درک محتوای پیام های رسانه ای ۰/۷۷، آگاهی از اهداف پنهان پیام های رسانه ای ۰/۸۲، گزینش آگاهانه پیام های رسانه ای ۰/۷۹، نگاه انتقادی به پیام های رسانه ای ۰/۸۰، که نشان دهنده پایایی مطلوب مؤلفه های پرسشنامه است.

۲. پرسشنامه تفکر انتقادی ریتکس (۲۰۰۳)، پرسش نامه ۳۳ ماده ای ریتکس برای سنجش تفکر انتقادی دانشجویان مورد استفاده قرار گرفت. این پرسشنامه دارای ۳ خرده مقیاس خلاقیت، بالندگی و تعهد است که نمره گذاری پرسش نامه بر روی مقیاس لیکرت ۵ درجه ای از ۱ برای کاملاً مخالفم تا ۵ برای کاملاً موافقم انجام می شود. بیابانگرد (۱۳۸۷) برای به ست آوردن روایی این پرسشنامه، ضرایب همبستگی بین نمره های آزمودنی ها را در دو نوبت یسی آزمون و آزمون مجدد برای کل آزمودنی ها، آزمودنی های دختر و آزمودنی های پسر به ترتیب ۰/۷۷، ۰/۸۸ و ۰/۶۷ به دست آورد که بیانگر روایی مطلوب پرسش نامه است. پایایی این پرسش نامه توسط ایزدی فرد و سپاسی آشتیانی (۱۳۸۹) با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای کل نمونه ۰/۹۴، برای آزمودنی های دختر ۰/۹۵ و برای آزمودنی های پسر ۰/۹۲ گزارش کرد.

۳. پرسشنامه قلدری- قربانی سایبری لویز (۱۹۹۷)، در این پژوهش، برای سنجش قلدری- قربانی سایبری از پرسشنامه لویز (۱۹۹۷) استفاده شده است. بدین صورت که این پرسشنامه در مقاله ی آقای عبدالله خاکسار ازغندی (۱۳۹۹) با بازنگری ترجمه، تنظیم و مورد استفاده قرار گرفت. این پرسشنامه شامل ۵۴ سوال است. (۱۳ سوال قربانی سستی، ۱۳ سوال قربانی شدن سستی، ۱۴ سوال قربانی سایبری و ۱۴ سوال قربانی شدن سایبری) که پاسخ دهی سوالات در طیف لیکرت پنج گزینه ای خیلی کم تا خیلی زیاد تنظیم شده است. ضریب پایایی برای نمره کل مقیاس برابر با ۰/۹۰ گزارش شده است این ضریب با اجرای روی نمونه ۲۳۸ نفری از دانشش آموزان پایه ی هشتم به دست آمده

نقش پیش‌بینی‌کننده ... (صفورا محمد صالحی دارانی و الهام حری نجف‌آبادی) ۲۶۹

است. این ضریب برای خرده مقیاس قربانی سایبری برابر با ۰/۹۰ گزارش شده است. ضریب آلفای کروناخ ۰/۸۳ گزارش شده است (لوپز، ۱۹۹۷؛ به نقل کمپیلد، ۲۰۰)

۳. یافته‌ها

اطلاعات مربوط به انحراف استاندارد، میانگین، حداقل و حداکثر نمرات متغیرهای پژوهش در جدول ۱ گزارش شده است.

جدول ۱. میانگین، انحراف استاندارد و حداقل و حداکثر نمرات متغیرهای پژوهش

متغیرها	شاخص‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	حداقل نمره	حداکثر نمره
بزه دیدگی سایبری	بزه دیدگی سایبری	۳۴/۳۹	۷/۶۷	۱۳	۵۲
سواد رسانه‌ای	درک محتوای پیام‌های رسانه‌ای	۱۹/۸۸	۳/۰۳	۷	۲۴
	آگاهی از اهداف پنهان پیام‌های رسانه‌ای	۱۹/۹۷	۳/۰۸	۸	۲۴
	گزینش آگاهانه پیام‌های رسانه‌ای	۲۰/۰۲	۳/۱۸	۶	۲۴
	نگاه انتقادی به پیام‌های رسانه‌ای	۱۷/۸	۲/۹۴	۵	۲۴
	تجزیه و تحلیل پیام‌های رسانه‌ای	۱۹/۹۲	۳/۱۹	۵	۲۴
تفکر انتقادی	مقیاس خلاقیت	۵۳/۷۸	۶/۰۰	۲۹	۶۱
	مقیاس بالندگی	۴۶/۱۹	۵/۳۷	۲۳	۵۴
	مقیاس تعهد	۶۲/۵۰	۶/۵۱	۲۸	۷۸

جدول ۱ نشان می‌دهد که دانشجویان شرکت‌کننده در مطالعه‌ی حاضر، از بین خرده مقیاس‌های سواد رسانه‌ای در متغیر گزینش آگاهانه پیام‌های رسانه‌ای بالاترین نمره و در متغیرهای نگاه انتقادی به پیام‌های رسانه‌ای و تجزیه و تحلیل پیام‌های رسانه‌ای پایین‌ترین نمره را نشان می‌دهند. همچنین، در بین خرده‌مقیاس‌های تفکر انتقادی، در مقیاس تعهد بالاترین نمره و در مقیاس بالندگی پایین‌ترین نمره را نشان می‌دهند. همچنین، در این جدول نمرات مربوط به بزه‌دیدگی سایبری گزارش شده است.

جدول ۲. ماتریس ضرایب همبستگی پیرسون بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
بزه دیدگی سایبری	-								
درک محتوای پیام‌های رسانه‌ای	-.۰/۲۱**	-							
آگاهی از اهداف پنهان پیام‌های رسانه‌ای	-.۰/۱۲	۰/۵۷**	-						
گزینش آگاهانه پیام‌های رسانه‌ای	-.۰/۱۹**	۰/۴۶**	۰/۵۳**	-					
نگاه انتقادی به پیام‌های رسانه‌ای	-.۰/۲۵**	۰/۲۸**	۰/۲۷**	۰/۳۰**	-				
تجزیه و تحلیل پیام‌های رسانه‌ای	-.۰/۲۲**	۰/۲۴**	۰/۲۴**	۰/۳۶**	۰/۴۴**	-			
مقیاس خلاقیت	-.۰/۲۳**	۰/۴۹**	۰/۴۶**	۰/۴۰**	۰/۳۴**	۰/۲۵**	-		
مقیاس بالندگی	-.۰/۲۲**	۰/۳۳**	۰/۴۱**	۰/۳۸**	۰/۲۰**	۰/۲۷**	۰/۵۷**	-	
مقیاس تعهد	-.۰/۲۰**	۰/۴۵**	۰/۴۰**	۰/۳۹**	۰/۲۷**	۰/۲۲**	۰/۶۰**	۰/۵۴**	-

$P < 0/01$ ** $P < 0/05$ *

با توجه به نتایج جدول ۲، از بین خرده مقیاس‌های سواد رسانه‌ای، بین چهار خرده مقیاس درک محتوای پیام‌های رسانه‌ای، گزینش آگاهانه پیام‌های رسانه‌ای، نگاه انتقادی به پیام‌های رسانه‌ای و تجزیه و تحلیل پیام‌های رسانه‌ای با بزه‌دیدگی سایبری رابطه منفی و معناداری در سطح $P < 0/01$ وجود دارد. یعنی با افزایش درک محتوای پیام‌های رسانه‌ای، گزینش آگاهانه پیام‌های رسانه‌ای، نگاه انتقادی به پیام‌های رسانه‌ای و تجزیه و تحلیل پیام‌های رسانه‌ای، میزان بزه‌دیدگی کاهش می‌یابد.

هرچند بین بزه دیدگی با آگاهی از اهداف پنهان پیام‌های رسانه‌ای رابطه وجود دارد، اما این رابطه از لحاظ آماری معنادار نیست. همچنین، از بین خرده مقیاس‌های تفکر انتقادی، بین هر سه خرده مقیاس خلاقیت، بالندگی و تعهد با بزه دیدگی سایبری، رابطه منفی و معناداری در سطح $P < 0/01$ وجود دارد. یعنی با افزایش خلاقیت، بالندگی و تعهد، بزه دیدگی سایبری کاهش می‌یابد.

نقش پیش‌بینی‌کننده ... (صفورا محمد صالحی دارانی و الهام حری نجف‌آبادی) ۲۷۱

بر اساس این جدول، مقدار ضریب R2 برابر با ۰/۵۳۳ است که به این معناست، سواد رسانه‌ای و تفکر انتقادی ۵۳/۳ درصد از واریانس بزه‌دیدگی سایبری را تبیین می‌کنند. در نتیجه دانشجویانی که آموزش سواد رسانه‌ای داشته‌اند، نسبت به دانشجویانی که این آموزش‌ها را دریافت نکرده‌اند، در مهارت‌های استفاده از رسانه‌ها، تجزیه و تحلیل پیام‌های رسانه‌ای، توانایی و تولید پیام‌های رسانه‌ای و تفکر انتقادی در استفاده از رسانه‌ها، در سطح بالاتری از مهارت سواد رسانه‌ای قرار گرفتند.

جدول ۳. رگرسیون چندگانه همزمان بزه‌دیدگی سایبری، سواد رسانه‌ای و تفکر انتقادی

متغیر پیش‌بین	خرده مقیاس‌ها	B	SE	Beta	T	P	R	R ²
سواد رسانه‌ای	درک محتوای پیام‌های رسانه‌ای	۰/۲۱۳	۰/۱۳۷	-۰/۵۳۲	۶/۳۶	۰/۰۰۱	۰/۵۳۳	۰/۵۳۳
	آگاهی از اهداف پنهان پیام‌های رسانه‌ای	۰/۲۰۴	۰/۱۲۴	-۰/۴۱۶	۶/۲۲	۰/۰۰۱		
	گزینش آگاهانه پیام‌های رسانه‌ای	۰/۲۳۳	۰/۱۲۶	-۰/۵۴۷	۶/۳۸	۰/۰۰۱		
	نگاه انتقادی به پیام‌های رسانه‌ای	۰/۲۱۱	۰/۱۲۱	-۰/۴۱۹	۵/۳۱	۰/۰۰۱		
	تجزیه و تحلیل پیام‌های رسانه‌ای	۰/۲۰۳	۰/۱۳۳	-۰/۵۳۹	۵/۳۶	۰/۰۰۱		
تفکر انتقادی	مقیاس خلاقیت	۰/۲۳۲	۰/۱۲۶	-۰/۶۰۳	۶/۲۵	۰/۰۰۱	۰/۵۳۳	۰/۵۳۳
	مقیاس بالندگی	۰/۲۱۵	۰/۱۳۳	-۰/۶۱۱	۶/۳۱	۰/۰۰۱		
	مقیاس تعهد	۰/۲۱۴	۰/۱۳۱	-۰/۶۰۸	۶/۴۷	۰/۰۰۱		

بر اساس جدول ۳ سواد رسانه‌ای و تفکر انتقادی سهم معناداری در پیش‌بینی بزه‌دیدگی سایبری دارند، به گونه‌ای که برای متغیر سواد رسانه‌ای، خرده مقیاس‌های درک محتوای پیام‌های رسانه‌ای (Beta=-۰/۵۳۲, p=۰/۰۰۱)، آگاهی از اهداف پنهان پیام‌های رسانه‌ای (Beta=-۰/۴۱۶, p=۰/۰۰۱)، گزینش آگاهانه پیام‌های رسانه‌ای (Beta=-۰/۵۴۷, p=۰/۰۰۱)، نگاه انتقادی به پیام‌های رسانه‌ای (Beta=-۰/۴۱۹, p=۰/۰۰۱)، تجزیه و تحلیل پیام‌های رسانه‌ای (Beta=-۰/۵۳۹, p=۰/۰۰۱)، به صورت منفی بزه‌دیدگی سایبری را پیش‌بینی کرده‌اند. همچنین؛ برای متغیر تفکر انتقادی، خرده مقیاس‌های خلاقیت (Beta=-۰/۶۰۳, p=۰/۰۰۱)، بالندگی (Beta=-۰/۶۱۱, p=۰/۰۰۱) و تعهد (Beta=-۰/۶۰۸, p=۰/۰۰۱) نیز به صورت منفی بزه‌دیدگی سایبری را پیش‌بینی کرده‌اند. بر اساس نتایج جدول ۳ وضعیت سواد رسانه‌ای (درک محتوای پیام‌های رسانه‌ای، آگاهی از اهداف پنهان پیام‌های رسانه‌ای، نگاه انتقادی به

پیام های رسانه ای)، در بین دانشجویان نمونه ی پژوهش با سطح معنی داری ۰/۰۰۱ به طور معنی داری بیش از حد متوسط و مطلوب است.

۴. بحث و نتیجه گیری

در دنیای مبتنی بر دانش امروزی، ضروری است که دانشجویان به مهارت هایی دسترسی داشته باشند که بتوانند به سهولت و به سرعت اطلاعات را ارزیابی کنند. فلذا؛ لازم است که دانشجویان که در بدنه ی علم آموزی، پیشرفت و تزریق نیروی امید از جایگاه ویژه ای برخوردارند مهارت استفاده و سواد رسانه ای را فراگیرند (کاظمی و همکاران، ۲۰۲۰) به همین دلیل پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش سواد رسانه ای و تفکر انتقادی در پیش بینی بزه دیدگی سایبری در دانشجویان دانشگاه پیام نور استان اصفهان انجام شد. که نتایج آزمون نشان داد: بین سواد رسانه ای و میزان بزه دیدگی سایبری رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد. این یافته با پژوهش خاکسار ازغندی (۱۳۹۹) و ظهیری و دیگران (۱۳۹۴) و هابز و همکاران (۲۰۱۳) و هانت (۲۰۲۳) همسو بود.

همچنین؛ این یافته که داشتن سواد رسانه ای بالاتر موجب کاهش رفتارهای قربانی قلدری شدن در فضای مجازی می شود با مطالعه هلیسر و همکاران (۲۰۱۹)، کاسما و همکاران (۲۰۲۰) کلاس و همکاران (۲۰۱۹) و ماچین برما و همکاران (۲۰۱۸) همسو است. در تبیین این یافته می توان گفت سواد فضای مجازی توانایی کشف، ارزیابی، به کارگیری، به اشتراک گذاشتن و استفاده از فناوری اطلاعات و اینترنت است. هر چه دانشجویان بیشتر از این مهارت ها برخوردار باشد، بهتر می تواند به ارزیابی صحیح اطلاعات آلوده حاصل از فضای مجازی پرداخته، به شیوه صحیح عمل کند و کمتر آسیب ببیند.

۲- میان سواد رسانه ای و تفکر انتقادی و تجزیه و تحلیل ارتباط معنادار مشاهده شد. این یافته با پژوهش داگلاس و شیر (۲۰۱۹)، هالیس (۲۰۱۹) و امان زاده و نعمان اف (۱۳۹۴) همسو است. مطالعه امان زاده و نعمان اف (۱۳۹۴) نشان داد که آموزش مبتنی بر وب، رایانه و یادگیری سیار بر مهارت تفکر انتقادی و تفکر خلاق دانشجویان تأثیر معناداری دارد. در تبیین این یافته می توان گفت تفکر انتقادی فعالیت شناختی ذهن است که به فرد کمک می کند تا به راه حل های صحیح و عملی برای مسائل دست یابد، این مهارت به دانشجویان کمک می کند تا به تحلیل پیام ها و مطالب مختلف در رسانه بپردازد. این مهم مدنظر است که کاربر در مواجهه با هر محتوایی چند سوال را از خود پرسد: اول اینکه چه کسی این پیام را ایجاد کرده است؟ از

چه وسیله‌ای برای انتشار پیام استفاده کرده است؟ چگونه افراد می‌توانند پیام را متفاوت از همدیگر درک کنند؟ و اینکه هدف از ارسال این پیام چه بوده است؟ پس با داشتن تفکر انتقادی دانشجویان می‌توانند به محض در معرض اطلاعات فضای مجازی قرار گرفتن ابتدا آن را ارزیابی و درباره صحت و یا سقم آن آگاهی یابند.

لذا تفکر انتقادی دارای دو فرایند اصلی است: اول مهارت درک و ارزیابی محتوای رسانه و مهارت دوم ایجاد محتوا. بنابراین کاربرانی که می‌توانند محتوای رسانه را بفهمند و ابعاد آن را ارزیابی نمایند و نقدانه فکر کنند، دارای توانمندی مورد نیاز برای زندگی در عصر تکنولوژی هستند و می‌توانند با برخورداری از تفکر نقدانه از خودشان در برابر خشونت‌ها و مشکلات ناشی از فضای مجازی محافظت نمایند.

۳- بین تفکر انتقادی و میزان بزه دیدگی سایبری رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد به طوری هر چه فهم انتقادی بالاتر باشد میزان بزه دیدگی پایین می‌آید. این نتیجه با پژوهش‌های الله کرمی (۱۳۹۹)، نیازی و همکاران (۱۳۹۵)، بساطی و رحیمی طاق (۱۳۹۴) همسو است.

۴. میانگین سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی بالاتر از حد متوسط و نسبتاً مطلوب بوده است. ۵- در زمینه‌ی میانگین سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی در سطح مؤلفه‌ها، بیشترین میانگین، مربوط به مؤلفه‌ی استفاده بوده و کمترین مربوط به مؤلفه‌ی دسترسی بوده است. که با پژوهش‌های نوکریزی و دهقانی (۱۳۹۵) همسو بود. ۶- میانگین سواد اطلاعاتی تفاوت معنی‌داری با رشته‌های تحصیلی دارد و رشته‌های فنی مهندسی بالاترین میانگین و رشته‌های علوم انسانی کم‌ترین میانگین در استفاده از منابع اطلاعاتی الکترونیکی را دارند. از این حیث یافته‌های صیفوری و غفوری (۱۳۹۱) با این پژوهش همسو بود. ۷- میانگین سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی دانشجویان برحسب جنسیت معنی‌دار نمی‌باشد. لذا، یافته‌های شجاعی و امین‌پور (۱۳۹۲) با پژوهش حاضر همسو بود. ۸- افرادی که در دوره‌های آموزش سواد رسانه‌ای شرکت کرده بودند، میزان آگاهی بیشتر و تفکر بالاتری نسبت به افرادی که در دوره‌های مزبور شرکت نکرده بودند، داشتند که یافته‌های والتینا پیکولی (۲۰۲۰) و کوادرادو-گوردیلو (۲۰۱۴) و آفدرهایدو فایرستون (۱۹۹۳) با این پژوهش همسو بود. ۹- سواد رسانه‌ای به عنوان فناوری‌های جدید ارتباطی - اطلاعاتی مؤثر در توسعه‌ی اجتماعی، بر شاخص‌های آموزش، بهداشت و سلامت و دسترسی به فرصت‌های برابر، شناخته شد که با پژوهش‌های باکینگهام، (۲۰۰۳) و هابز و همکاران (۲۰۱۳) و مهیلیدیس و ویوتی (۲۰۱۷) و اشلی و همکاران (۲۰۱۳) و کان و بویر (۲۰۱۶) و هابز و همکاران (۲۰۱۳) و هانت (۲۰۲۳) همسو بود.

در پژوهش حاضر، هرچند در مجموع سطح سواد رسانه ای و اطلاعاتی دانشجویان متوسط و نسبتاً مطلوب بوده است؛ اما دانشجویان نیازمند تلاش بیشتر و دوره های آموزشی در این خصوص می باشند که می توان با توجه به نتایج این پژوهش راهکارهایی برای تقویت مهارت های سواد رسانه ای و اطلاعاتی دانشجویان ارائه کرد. پیشنهادهایی که از انجام این پژوهش حاصل شد به شرح زیر می باشد: جهت بالا بردن سطح سواد رسانه ای دانشجویان و کاهش میزان وقوع بزه دیدگی در فضای سایبر و بالا بردن سطح تفکر انتقادی دانشجویان، مسئولین دانشگاه می توانند از طریق واحدهای درسی با موضوع آموزش سواد رسانه ای و اطلاعاتی چه به صورت عملی و چه به صورت تئوری به توسعه آن بپردازند؛ برگزاری همایش های تخصصی و تهیه بروشورها و راهنماهای مفید و مناسب جهت آشنایی دانشجویان با رسانه های نوین می تواند مؤثر باشد. اجرای نظرسنجی سالیانه برای تعیین نیازهای آموزشی دانشجویان نیز توصیه می شود.

سپاسگزاری

از سرکار خانم دکتر میرشمسیری، عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور بدلیل راهنمایی هایشان صمیمانه سپاسگزاریم.

کتابنامه

- Akbarinejad F, Soleymani MR, Shahrzadi L, 2017. The relationship between media literacy and health literacy among pregnant women in health centers of Isfahan. *J Educ Health Promote*;6:17. Doi:10.4103/2277-9531.204749
- Scharrer, E., & Zhou, Y. (2021). A qualitative study of early adolescents' critical thinking about the content and consequences of media violence. *Journal of Media Literacy Education*, 13(3), 97-110. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2021-13-3-8>
- Dobrinka Peicheva, Valentina Milenkova, Dilyana Keranova, Vladislava Lendjova (2022) (Advances in Information and Communication. Lecture Notes in. Networks and Systems, 439, 556, [10.1007/978-3-030-98015-3_39](https://doi.org/10.1007/978-3-030-98015-3_39)
- Ku, K. Y. L., Kong, Q., Song, Y., Deng, L., Kang, Y., & Hu, A. (2019). What predicts adolescents' critical thinking about real-life news? The roles of social media news consumption and news media literacy. *Thinking Skills and Creativity*, 33, [100570]. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2019.05.004>
- Fostering critical thinking in English-as-a-second-language classrooms: Challenges and opportunities WeijunLiang(Tim)DennisFung Faculty of Education, The University of Hong Kong, Pokfulam, Hong Kong, 2021. <http://doi.org/10.1016/j.tsc.2020.100769>

نقش پیش‌بینی‌کننده ... (صفورا محمد صالحی دارانی و الهام حری نجف‌آبادی) ۲۷۵

- Ghanizadeh, A. 2017. The interplay between reflective thinking, critical thinking, self-monitoring, and academic achievement in higher education. *High Educ* 74, 101–114 (2017).
<https://doi.org/10.1007/s10734-016-0031-y>
- Media Literacy Education in the Age of Machine Learning Valtonen, Teemu; Tedre, Matti; Mäkitalo, Kati; 2019 Vartiainen, Henriikka *Journal of Media Literacy Education*, v11 n2 p20-36 .| DOI: 10.23860/JMLE-2019-11-2-2
- Ranieri, M., Bruni, I., & Kupiainen, R. (2018). Digital and Media Literacy in Teacher Education: Findings and Recommendations from the European Project e-MEL. *ITALIAN JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH*, (20), 151–166.
<https://ojs.pensamultimedia.it/index.php/sird/article/view/2796>
- Pardede, Parlindungan. 2020 "Integrating the 4Cs into EFL Integrated Skills Learning." *Journal of English Teaching* 6.1 . 71-85
- Chen Qi Qi Lo Camilla K.M. Zhu Yuhong Cheung Anne Chan Ko Ling Ip Patrick 15 January 2018 among adolescents in a Chinese school sample <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.01.015>
- Lee, C. H., & Shin, N. (2017). Prevalence of cyberbullying and predictors of cyberbullying perpetration among Korean adolescents. *Computers in Human Behavior*, 68, 352–58
- Jingyu Geng Ling Bao Jing Wangm, Xinyi Wei ,Pan Zeng' Li Lei 2022, The maladaptive side of Internet altruists: Relationship between Internet altruistic behavior and cyberbullying victimization.
<https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2021.106362>
- Jeoung Min Lee, Jun Sung Hong, Jina Yoon, Anthony A. Peguero, Hee Joung Seok 293-308 .2017 Correlates of Adolescent Cyberbullying in South Korea in Multiple Contexts: A Review of the Literature and Implications for Research and School Practice.
<https://doi.org/10.1080/01639625.2016.1269568>
- Doxing Victimization and Emotional Problems among Secondary School Students in Hong Kong by Qiqi Chen, Ko Ling Chan, Anne Shann Yue Cheung, 2018 Department of Applied Social Sciences, The Hong Kong Polytechnic University, Hong Kong, China Faculty of Law, The University of Hong Kong, Hong Kong, China. 2018, 15(12), 2665; <https://doi.org/10.3390/ijerph15122665>
- Victimization in Cyberspace: Is It How Long We Spend Online, What We Do Online, or What We Post Online? Fawn T. Ngo, Alex R. Piquero, Jennifer LaPrade, 2020
<https://doi.org/10.1177/0734016820934175>
- Ferrara, P., Ianniello, F., Villani, A. et al. Cyberbullying a modern form of bullying: let's talk about this health and social problem. *Ital J Pediatr* 44, 14 (2018). <https://doi.org/10.1186/s13052-018-0446-4>
- Serafini, G., Muzio, C., Piccinini, G., Flouri, E., Ferrigno, G., Pompili, M., Girardi, P., & Amore, M. (2015). Life adversities and suicidal behavior in young individuals: A systematic review. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 24, 1423–46. [10.1007/s00787-015-0760-y](https://doi.org/10.1007/s00787-015-0760-y)
- Ortega-Barón, Jessica and Buelga-Vasquez, Sofia and Cava-Caballero, María Jesús The Influence of School Climate and Family Climate among Adolescents Victims of Cyberbullying, 2016, pp. 57-65) <http://dx.doi.org/10.3916/C46-2016-06>

- Yubero, S., Navarro, R., Elche, M., Larraaga, E., & Ovejero, A. (2017). Cyberbullying victimization in higher education: An exploratory analysis of its association with social and emotional factors among Spanish students. *Computers in Human Behavior*, 75, 439–49
<http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2017.05.037>
- Navarro, R., Yubero, S., & Larraaga, E. (2018). Cyberbullying victimization and fatalism in adolescence: Resilience as a moderator. *Children and Youth Services Review*, 84, 215
- Cyber-Dependent Crime Victimization: The Same Risk for Everyone? Marie Christine Bergmann, Arne Dreißigacker, Bennet von Skarczynski, Gina Rosa Wollinger, 2018.
<https://doi.org/10.1089/cyber.2016.0727>
- Psychometric analysis of victimization scale in virtual space and its relationship with psychological and consensual factors in female students, Sara Ebrahimi and Isa Khajevand Ahmadi, *Women's Psychological Social Studies Quarterly*. Year 2018. pp. 145-180
- Buelga, S., Martinez-Ferrer, B., Cava, M. J., & Ortega-Barn, J. (2019). Psychometric Properties of the CYBVICS Cyber-Victimization Scale and Its Relationship with Psychosocial Variables. *Social Sciences*.
- Alonso, C., & Romero, E. (2017). Aggressors and victims in bullying and cyberbullying: a study of personality profiles using the Five-Factor Model. *The Spanish Journal of Psychology*, 20, E76.
- Larraaga, E., Yubero, S., Ovejero, A., & Navarro, R. (2016). Loneliness, parent-child communication and cyberbullying victimization among Spanish youths. *Computers in Human Behavior*, 65, 1–8.
[:10.1016/j.chb.2016.08.015](https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.08.015)
- Moreno-Ruiz, D., Martinez-Ferrer, B., & Garcia-Bacete, F. (2019). Parenting styles, cyberaggression, and cybervictimization among adolescents. *Computers in Human Behavior*, 93, 252–59
<https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.12.031>
- Cohen-Almagor, R. (2018). Social responsibility on the internet: Addressing the challenge of cyberbullying. *Aggression and Violent Behavior*, 39, 42–52. [10.1016/j.avb.2018.01.001](https://doi.org/10.1016/j.avb.2018.01.001)
- Antoniadou, N., Kokkinos, C. M., & Markos, A. (2016). Development, construct validation and measurement invariance of the Greek cyberbullying/victimization experiences questionnaire (CBVEQ-G). *Human Behavior*, 65, 380–390. [10.22098/jsp.2019.795](https://doi.org/10.22098/jsp.2019.795)
- Bulger, M., & Davison, P. (2018). The Promises, Challenges, and Futures of Media Literacy. *Journal of Media Literacy Education*, 10(1), 1-21. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2018-10-1-1>
- Cheung, C. (2017). Promoting media literacy education in China: A case study of a primary school. *International Journal of Adolescence & Youth*, 21 (2), 215-217.
DOI: [10.1080/02673843.2013.82107](https://doi.org/10.1080/02673843.2013.82107)
- Ibrahimpour, Dawood, and Habibzadeh, Ashab, 1400, explaining the political socialization of students with an emphasis on media literacy, insight and Islamic education_, 18(56)
- Lohbeck, A., & Petermann, F. (2018). Cybervictimization, self-esteem, and social relationships among German secondary school students. *Journal of School Psychology*, 47, 72–86.
<https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/15388220.2018.1428194>

- Pereira, S. & Moura, P. (2018). Assessing Media Literacy Competences: A study with Portuguese Young People. *Journal of Educational Technology & Society*, 14 (4), 95-119.
- Mohammad Ali Talebi and Mino Omidvar Faz (1400) Investigating the relationship between the level of media literacy and critical thinking and social skills in students at Payam Noor University of Birand, *Rehpouey Arbatat and Culture Quarterly*, first term, second issue,
- Abdallah Khaksar Azghandi, (1401) Compilation and determination of the effectiveness of the media literacy training package for Iranian teenagers, *Scientific Journal of Military Psychology*, 184-167
- Borbor, Somayeh; Faghhi, Mehdi and Yazdan Panah, Ahmad Ali (2017). Investigating the effectiveness of digital media literacy on the growth of students' social restraints (Case study: students of Farzangan Middle School, first year of chorus) *Applied Studies in Management and Development Sciences*, 3(10) 156-193
- Zahiri M, Ahmadi Angali K, Mirzaei A, mong undergraduate Students of health services administration in Ahvaz jundishapur university of medical science based on sconul seven pillars model Payavard. 2014; 8(2):101-12.
- Shojaei M, Amirpour M. A survey of media literacy among students in the inform ation society in north Khorasan. *Sociological Studies of Youth*. 2012;43-56. [In Persian]
- Saifouri V Ghafari S.2012 Information literacy of fourth Kermanshah Information Systems and year graduate students at razi university of In Persian.108-95.2012.
- Nokarizei M, Dehghani K.2014 Impact of information literacy skills on the university of Birjand students' self-efficacy. *Library and Information research journal*.2014;3(2):153-72. In Persian
- Hanieh Jourmand, Mahnaz Sehlhi,2014 investigation of media literacy status and attitude about arbitrary consumption of slimming supplements among students of Dokhtar Khosbaghahi University, 221-228, winter 2014, number 4, second year, *Journal of Military Care Sciences*.
- Nasiri B.2013 [Measurig in Acquisition of Media Literacy skills in japan and Canada] 2013. Available from: www.SID.
- Elizabeth A. Hunt. literacy and digital citizenship *Encyclopedia of Child and Adolescent Health*.2023Pages 372-384. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-818872-9.00144-8>